

УДК 336.3

Баула О.В., к.е.н. доцент

Корольчук А.Д.

Луцький національний технічний університет

Сучасна криза світової заборгованості та її прояви в Україні

У статті розглядається міжнародна система кредитування, а також досліджується проблематика зростання світової заборгованості. Виявлено вплив міжнародної заборгованості на економічну ситуацію в світі загалом, а також в Україні зокрема.

Ключові слова: криза світової заборгованості, міжнародні кредити, зовнішній борг, ВВП, зовнішні запозичення.

Baula O., Korolchuk A.

The current global crisis of debt and its manifestations in Ukraine

In the paper the international credit system, countries are rated by the ratio of debt to GDP. At the beginning of 2016 the biggest debtors are the developed countries in particular, such as Japan, Ireland, the Netherlands, France, UK, USA; in 9 countries external debt exceeded 300% in relation to GDP. Ahead of Japan, in which 400% of GDP, in second place - Ireland, it has 390% of GDP. Followed by Singapore, Portugal, Belgium, Netherlands, Greece, Spain. The article proves that in assessing the global debt can not rely on the performance of the debt and its ratio to GDP should be considered as a factor of geographical size of the country, since the debt has different implications for large and small in terms of population and in terms of GDP. For example, China, which is one of the largest countries in the world, has a debt of 159 billion. Dollars. And this fact has no significant impact on the economy. At the same time his neighbor - South Korea - is experiencing serious difficulties with debt of 154 million. Dollars. Indicated that no state can not do under the current conditions of globalization of the world economy without foreign loans. The problem of external debt is no exception for Ukraine. The dynamics of indicators of external debt of Ukraine in 2005-2015 years, including in 2014 the ratio of gross external debt of Ukraine to GDP amounted to 96% and in 2015 - 131%. By 2015 the gross external debt of Ukraine decreased by 7,6 bln. USD. and amounted to about 2.8 thousand. dollars. US per capita. Experts say an increase of 77% or 5,8 billion dollars. US domestic reserves in 2015 was due to external borrowing. The conclusion is that Ukraine has a fairly high level of external debt. Currently, the main method of reducing the external debt remain systemic economic reforms in the country, which is suffering from financial difficulties and rejection of confrontational behaviors of creditors that take certain countries. The state must be made certain priorities and important among these must be the effective policy of external debt.

Keywords: crisis of world debt, international loans, external debt, GDP, external borrowing.

Баула Е.В., Корольчук АД.

Современный кризис мировой задолженности и ее проявления в Украине

В статье рассматривается международная система кредитования, а также исследуется проблематика роста мировой задолженности. Выявлено влияние международной задолженности на экономическую ситуацию в мире в целом, а также в Украине в частности.

Ключевые слова: кризис мировой задолженности, международные кредиты, внешний долг, ВВП, внешние заимствования.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Зовнішня заборгованість у сучасних умовах – багатопланове явище, що відображає як позитивні тенденції в розвитку національної економіки (для прикладу, швидке реформування господарства з метою його модернізації, що вимагає великих фінансових коштів; покриття бюджетного дефіциту в ході масштабних соціальних перетворень і т.д.), так і негативні (зокрема: надмірний приплив іноземного капіталу в порівнянні з можливістю його застосування в економіці, безконтрольне та нераціональне витрачання або розкрадання запозичених фінансових коштів). Тому актуальність питання світової заборгованості і кризи, пов'язаної з нею, складно переоцінити. Проблематика зовнішньої заборгованості має велике практичне значення для України, оскільки країна здійснює глибокі соціально-економічні перетворення, які посилюють потребу в масштабному зовнішньому фінансуванні; несе у зв'язку із зазначеними обставинами великі витрати з обслуговування боргів; нарешті, не завжди використовує міжнародні кредити досить ефективно.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання світової заборгованості розглядалися у працях багатьох економістів, зокрема: Л. Капранової, О. Кравчука, П. Кругмана, А.Ослунда, Дж.Стігліца, К. Фурманця та ін., які вивчали особливості боргових процесів на новому етапі розвитку світової фінансової системи.

Цілі статті. Мета дослідження полягає у розгляді тенденцій та виявленні особливостей світової заборгованості на сучасному етапі, а також її проявів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід міжнародного кредитування доводить, що розвиток міжнародного кредитного ринку не поєднується з адекватними характеристиками ефективно функціонуючої кредитної системи, а саме: стабільність та своєчасна виплата боргів. Підтвердженням даного твердження є світова криза заборгованості.

На даний час на політичній карті світу фактично не залишилося країн, які б опиралися у фінансуванні своєї діяльності виключно на власні кошти. У результаті цих явищ формується система міжнародного запозичення і кредитування.

Порушення графіка погашення міжнародного кредиту є першою ознакою настання кризи зовнішньої заборгованості, яка починається з того моменту, коли країна або група країн оголошує про неможливість виплачувати свій борг. Оскільки на міжнародному кредитному ринку позичальником найчастіше виступає уряд держави, то до нього неможливо застосувати санкції, як до звичайного неплатника. Факти банкрутства держави погіршують ситуацію на міжнародному ринку кредиту. Коли такі випадки набувають масового характеру, тоді світова спільнота визнає існування кризи.

Передумовами сучасної кризи світової заборгованості було збільшення цін на товари широкого вжитку і падіння реальних ставок відсотка. Цей факт змусив багато країн переглянути умови кредитних договорів, оскільки деякі боржники не змогли більше погашати заборгованість в умовах, які склалися. В результаті описаних явищ у 1982 році Мексика зробила заяву для світової громадськості, що більше не може виплачувати свій зовнішній борг. І вже до середини 80-х років XX ст. проблеми банкрутства набрали масового характеру в латиноамериканських країнах [3, с. 55; 8, с.128].

Для подолання кризової ситуації був розроблений план Бейкера, згідно з яким 15 країнам із найбільшою заборгованістю надавалися додаткові стимули для виконання поточних зобов'язань з обслуговування боргу, а також можливість подальшого кредитування. Згодом міжнародними фінансовими установами

було вирішено обмінювати боргові документи на випущені урядом країни-боржника нові цінні папери. Набули масового поширення такі операції: обмін основної частини боргу на облігації, що покривають не всю суму боргу; скорочення кількості платежів; викуп боргу зі значною знижкою. Кредиторів влаштовує така ситуація, оскільки вони отримують більше прибутку, ніж при інших операціях з перегляду боргу [3, с. 78-79; 1, с.180].

Слід зазначити, що на сьогодні найбільшими боржниками є розвинуті країни, зокрема такі, як: Японія, Ірландія, Іспанія, Нідерланди, Франція, Великобританія, США (табл. 1) [5; 10].

Таблиця 1

Співвідношення зовнішнього боргу до ВВП по деяких країнах світу станом на 2015 рік

Місце у рейтингу	Країна	Зовнішній борг до ВВП, %
1	Японія	400
2	Ірландія	390
3	Сінгапур	382
4	Португалія	358
5	Бельгія	327
6	Нідерланди	325
7	Греція	317
8	Іспанія	313
9	Данія	302
10	Швеція	290
11	Франція	280
12	Італія	259
13	Великобританія	252
14	Норвегія	244
15	Фінляндія	238
16	США	233
20	Малайзія	222
21	Канада	221
22	Китай	217
23	Австралія	213
24	Німеччина	188
35	Індія	120
38	Туреччина	104
40	Індонезія	88

Джерело: [5; 10].

Аналіз зовнішньої заборгованості в останні роки показує, що ситуація не стабілізується, а, навпаки, погіршується. Країни, котрі

розвиваються, переважно є чистими позичальниками. З 125 держав 12 – чисті кредитори, інші 113 – чисті боржники. Також високу заборгованість мають арабські країни – імпортери нафти [5; 10].

Отже, на даний час у 9 країн зовнішній борг перевищив 300 % по відношенню до ВВП. Випередила всіх Японія, в якій 400 % до ВВП, на другому місці – Ірландія, у неї 390 % до ВВП. Далі йдуть Сінгапур, Португалія, Бельгія, Нідерланди, Греція, Іспанія. Звичайно не значним не можна назвати борг США – 233 % до ВВП [10].

При оцінці світової заборгованості не можна спиратися лише на суму боргу та її відношення до ВВП. Існує також ряд інших чинників. Наприклад, боржники можуть виступати позичальниками щодо одних країн, але одночасно бути кредиторами для інших. Отже, потрібно оперувати не тільки поняттям «борг», але і поняттям «чистий борг», який представляє загальний борг із врахуванням зворотних зобов'язань інших суб'єктів кредитних відносин. Крім того, слід враховувати фактор географічних масштабів країни, оскільки борг має різні наслідки для великої та малої за кількістю населення і за обсягами ВВП країни. Так, Китай, який є однією з найбільших країн світу, має борг у 159 млрд. доларів. Причому цей факт не має істотних впливів на економіку країни. У той же час його сусід – Республіка Корея – зазнає серйозних труднощів, маючи борг у 154 млн. доларів [3, с. 110].

Іншим важливим чинником є обсяг експорту, тобто здатність країни погасити заборгованість за рахунок грошових надходжень від продажу за кордоном своїх товарів і послуг.

Тому, необхідно досить індивідуально оцінювати стан заборгованості країн, враховуючи їх географічні та економічні показники. За прогнозами експертів, світова заборгованість буде зростати і надалі, незважаючи на активні дії країн щодо її зменшення. Лідерами за обсягом боргу будуть США та Японія [3; 4, с.82].

Стосовно вітчизняної ситуації, то у 2014 році співвідношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП країни склало 96%, а у 2015 році – 131%. Динаміку показників зовнішньої заборгованості України у 2005-2015 роках наведено на рис. 1.

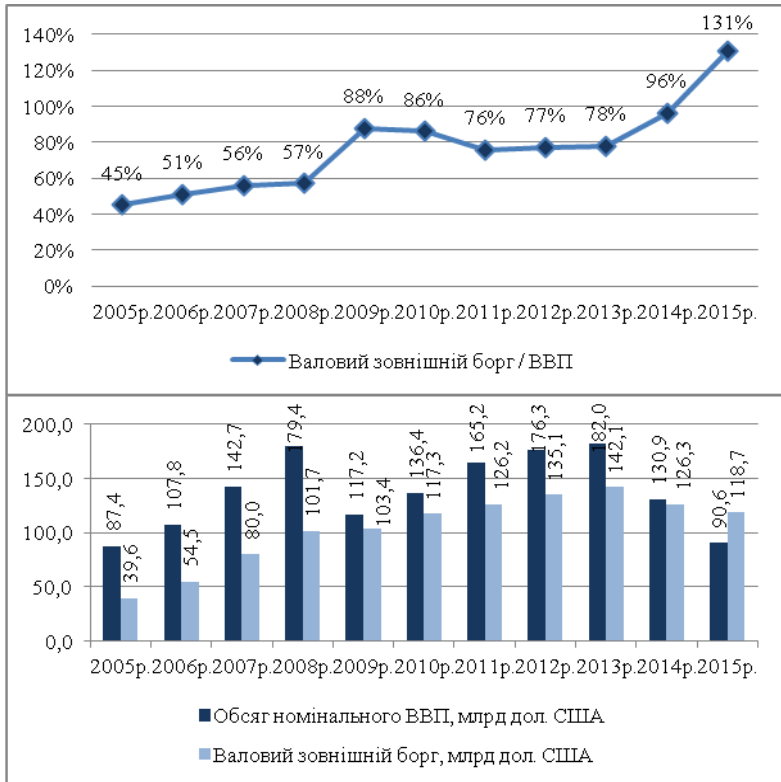

Рис. 1. Співвідношення обсягу валового зовнішнього боргу до номінального ВВП України у 2005-2015 рр.

Джерело: складено за [2; 6; 7; 9, с.52].

За 2015 рік обсяг валового зовнішнього боргу України зменшився на 7,6 млрд дол. США і становив близько 2,8 тис дол. США на одного жителя країни. Експерти стверджують, що збільшення на 77% або на 5,8 млрд дол. США вітчизняних золотовалютних резервів у 2015 році відбулося за рахунок зовнішніх запозичень [7].

На перший погляд позитивна динаміка зі зменшення валового зовнішнього боргу України не підтверджується такою ж динамікою ВВП: у 2015 році номінальний ВВП України зменшився на 40,3 млрд дол. США, що і зумовило зростання співвідношення

валового зовнішнього боргу до ВВП з 96% у 2014 році до 131% у 2015 році. Тому, не зважаючи на те, що за 2015 рік загальний обсяг наших боргів зменшився, можливостей для їх погашення не додалося. Це твердження можливо підтвердити ще тим, що у 2014 році співвідношення обсягу валового зовнішнього боргу до надходжень від експорту товарів і послуг становило 197%, у 2015 році – 250% (тобто валова зовнішня заборгованість України у 2,5 рази є вищою за надходження від експорту) [7].

У даний час країна проводить переговори з комітетом міжнародних кредиторів про реструктуризацію приватного зовнішнього боргу, запропонувавши списати 40 % основної суми боргу і прийняти нові євробонди, прив'язані до майбутніх економічних показників [5].

Розглядаючи дану проблему в рамках нашої країни, складно робити висновки про те, який план дій їй варто обрати, щоб вдало обслуговувати свої борги. Адже для України не підходять моделі поведінки, а ні економічно розвинених країн, а ні країн «третього світу». На сьогодні головним методом зниження зовнішньої заборгованості залишаються системні економічні реформи всередині країни, яка потерпає від фінансових труднощів, а також відмова від конфронтаційної моделі поведінки з кредиторами, яку приймають деякі країни. У держави мають бути вироблені певні пріоритети, і важливе місце серед них має займати ефективна політика обслуговування зовнішнього боргу.

Висновки. Отже, зовнішній борг окремої країни має великий вплив на міжнародні економічні відносини, а через них – на світову економіку. Критичні розміри зовнішнього боргу, наявність прострочених заборгованостей ведуть до зниження рівня рейтингу країни-позичальника, що негативно позначається на поведінці зовнішніх кредиторів та інвесторів. Країнам, які мають високий рівень простроченої зовнішньої заборгованості, фактично закритий доступ на міжнародні фінансові ринки. Для них основним джерелом зовнішніх ресурсів виступають кредити міжнародних фінансових організацій. Головними негативними наслідками зростання світової заборгованості і банкрутства деяких країн залишаються поява світових криз та погіршення ситуації на світовому фінансовому ринку. Цей факт відображається на всьому світовому співтоваристві, тому кожна держава має виробити

ефективні методи щодо погашення своїх заборгованостей у найближчий час.

1. Капранова Л.Г. Сучасний стан світового зовнішнього боргу / Л.Г.Капранова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. - 2014. – Випуск 1 (10). Т.2. – С.179-184.
2. Кравчук О.В. Історія формування боргової залежності України / О.В.Кравчук // Журнал соціальної критики Commons. – 30.04.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://commons.com.ua/formuvannya-zalezhnosti/>.
3. Кругман П. Выход из кризиса есть! / П. Кругман. – М.: Азбука-Аттикус, 2013. – 320 с.
4. Ослунд А. И последние станут первыми. Финансовый кризис в Восточной Европе / А. Ослунд. – М.: Мысль, 2011. – 240 с.
5. Офіційний сайт МВФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external>.
6. Офіційна інтернет-сторінка Державна служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Стан зовнішньої заборгованості України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analityka/stan-zovnishnoyi-zaborgovanosti-ukrayiny>.
8. Стиглиц Дж.Ю. О реформе международной валютно-финансовой системы. Уроки глобального кризиса (2010 г.): доклад Комиссии финансовых экспертов ООН / Дж.Ю. Стиглиц. – М.: Международные отношения, 2010. – 324 с.
9. Фурманець К. Л. Формування зовнішнього державного боргу України та фінансовий механізм його регулювання в умовах глобалізації / К.Л.Фурманець // Вісник Вінницького політехнічного інституту. - 2013. - № 1. – С. 49-55.
10. Японія очолила Топ-20 країн з найбільшим держборгом. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/yaponiya-ocholila-top-20-krayin-z-naubilshim-derzhborgom-180088_.html.